

«حلقات»

درس ۱۳۶

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین علم‌الهدی
آموزشیار: آقای مهدوی

در بررسی نظریه شهید صدر (ره) راجع به کاشفیت اجماع، محقق اصفهانی (ره) اشکالاتی مطرح نمودند. اکنون به پاسخ اشکال اول می پردازیم.

پاسخ اشکال اول، با واکاوی پاسخ اشکال دوم به دست می آید. سپس نحوه ارتباط دلیل شرعی، سیره متشرعه و اجماع فقها بررسی می شود.

در ادامه بحث، طریقت و عدم ارزش ذاتی اجماع مطرح می شود. در پایان درس نیز، اشاره ای کوتاه به شروط اجماع خواهیم داشت.

اهمیت این درس از آن جهت است که ضمن آگاهی بیشتر در مورد اجماع، عدم ارزش ذاتی آن را نیز اثبات می نمائیم.

اذ لايفترض تلقى المجمعين من فقهاء عصر الغيبة رواية محدّدة و عدم اشارتهم اليها، و انما تلقوا جوا عاما من الاقتناع و الارتكاز الكاشف، فمن الطبيعى ان لا تذكر رواية بعينها.

و على هذا الضوء يتضح الجواب على النقطة الاولى ايضا ؛ لان المكتشف بالاجماع ليس رواية اعتيادية ليعترض با حتمال عدم تماميتها سندا او دلالة، بل هذا الجو العام من الاقتناع و الارتكاز الذى يكشف عن الدليل الشرعى.

و جوهر النكتة فى المقام هو افتراض الوسيط بين اجماع اهل النظر و الفتوى من فقهاء عصر الغيبة و الدليل الشرعى المباشر من المعصوم، و هذا الوسيط هو الارتكاز لدى الطبقات السابقة من حملة الحديث و أمثالهم من معاصرى الأئمة(ع)، و هذا الارتكاز هو الكاشف الحقيقى عن الدليل الشرعى . و لهذا فانّ أىّ بديل للإجماع المذكور فى اثبات هذا ال وسيط و الكشف عنه يودى نفس دور الاجماع، فاذا امكن ان نستكشف بقرائن مختلفة ان سيرة المتشعبة المعاصرين للأئمة و المخالطين لهم و اقتناعاتهم و مرتكزاتهم كانت منعقدة على الالتزام بحكم معين كفى ذلك فى اثبات هذا الحكم.

و قد سبق عند الكلام عن طرق اثبات السيرة فى الحلقة السابقة ما ينفع فى مجال تشخيص بعض هذه القرائن.

الشروط المساعدة على كشف الاجماع

و على اساس ما عرفنا من طريقة اكتشاف الدليل الشرعى بالاجماع و تسلسلها، يمكن ان تذكر الامور التالية كشروط اساسية لكشف الاجماع عن الدليل الشرعى بالطريقة المتقدمة الذكر، او مساعدة على ذلك.

کاشفیت اجماع :

چنانچه در درس قبل بیان گردید، لازم نیست اجماع کاشف از یک روایت خاص باشد، بلکه همین مقدار که کاشف از یک دلیل شرعی در قالب سیره متشرعه و یک ارتکاز ذهنی روشن باشد برای اثبات نظریه شهید صدر (ره) کفایت می نماید.

پاسخ اعتراض اول مرحوم کمپانی

با دقت در پاسخ اعتراض دوم، پاسخ اعتراض اول نیز مشخص می شود.

مرحله اول: در پاسخ اشکال دوم ذکر شد که سیره متشرعه پشتوانه ای بسیار غنی از ارشاد معصومین در قالب قول ، فعل و تقریر داشته است، به گونه ای که ارتکاز ذهنی بسیار شفافی برای مجمعی ایجاد شده و لذا بدون ذکر مستند فتوا داده اند.

مرحله دوم: هنگامی که ارتکاز ذهنی بمابین درجه از شفافیت و وضوح رسیده که علما از ذکر مستند فتوای خود پرهیز می کرده اند، در این صورت مجالی برای بررسی های سندی و دلالتی باقی نمی ماند تا تفاوت مبانی ما و مبانی فقهای مجمع مشکل ساز شود.

چند نکته:

۱. منظور از دلیل شرعی در اینجا همان ارشادات و تعلیمات معصوم (ع) می باشد، که به علت کثرت آنها، پدید آورنده سیره و حکم شرعی به عنوان یک امر مسلم و مرتکز نزد متشرعین معاصر معصوم (ع) بوده است.

۲. منظور شهید صدر(ره) از جو عام، همان سیره متشرعه است.

دلیل شرعی + سیره متشرعه ← اجماع فقها

طریقیت اجماع:

اجماع مستقیماً کاشف از دلیل شرعی نیست ؛ بلکه کاشف از سیره متشرعین معاصر معصوم است . سیره متشرعه هم کاشف از دلیل شرعی می باشد. بنابراین اجماع به خودی خود موضوعیتی ندارد و نمی تواند به عنوان مستند فتوی اتخاذ شود، ارزش اجماع فقط به عنوان طریق و راهی برای کشف سیره متشرعه می باشد . در حلقه ثانیه پنج طریق برای کشف سیره متشرعه بیان شد . اکنون اجماع به عنوان راه ششم به آن پنج راه اضافه می شود . بنابراین اگر یکی از آن طرق پنج گانه موجود بود دیگر اجماع کارایی ندارد.

شروط کمک کننده به اجماع برای انکشاف:

اجماع بر اساس حساب احتمالات، کاشف از سیره متشرعه خواهد بود؛ اما برای کاشفیت اجماع از سیره متشرعه شروطی ذکر شده است. این شروط دو گونه اند:

الف) یا شرط اساسی کاشفیت اجماع هستند.

ب) یا به کاشفیت اجماع کمک می کنند.

بنابراین در فقدان این شروط دو حالت پیش می آید:

الف) یا اجماع به هیچ وجه کاشف از سیره متشرعه نخواهد بود.

ب) یا کاشفیت اجماع دچار کندي و اختلال می شود.

۱. پاسخ اشکال اول: سیره متشرعه به حدی شفاف و واضح بوده است که علما نیازی برای ذکر مستند فتوای خود نمی‌دیده‌اند. در نتیجه وقتی روایتی ذکر نشد مجالی هم برای بررسی سند و دلالت نیست. بنابراین تفاوت مبانی مشکلی ایجاد نمی‌کند.

۲. اجماع کاشف از سیره متشرعه است. سیره متشرعه نیز کاشف از دلیل شرعی می‌باشد.

۳. اجماع فاقد موضوعیت است و فقط به عنوان یکی از طرق شش‌گانه، سیره متشرعه را کشف می‌کند.

۴. شروطی که برای کاشفیت اجماع ذکر شده بر دو نوع اند:

الف. شروط اساسی کاشفیت

ب. شروط کمک‌کننده به کاشفیت.